

Dijital vatandaş ile düz vatandaş halleri

Yaprak Özer / İndeks İletişim, Yönetim Kurulu Başkanı

Aynı topraklar üzerinde yaşayan ve aynı devlete bağlı bireylere kabaca vatandaş diyoruz. Vatandaşın hak ve görevleri seçme seçilme, kanunlara uymak, vergi vermek, askerlik... Düz vatandaşın devletiyle ilişkisi de düz. Düz sistemde durum devletten vatandaşa doğru işliyor.

Vatandaşın devlete uzanan yol, yetkili makamlara başvurmak suretiyle oluyor. Dava açmak, hukuka başvurmak anlamına geliyor. Bizim hukuk sistemimizde, kişinin kendi hakkını kendisinin koruması yasak. Ancak istisnai hallerde buna izin veriliyor; "Meşru Müdafaa", başka bir yol kalmadığı zaman "Kuvvet Kullanma" ve "Zaruret"... Özetle kısıtlıyız.

Düz vatandaşlık kavramı içinde oy vermek, kişinin en önemli haklarından. Bazı ülkelerde zorunlu. Askerlik yapmak vatandaşlık ödevleri arasında en dikkat çekenlerden. Kimi ülkelerde zorunlu kimilerinde değil. Bir üçüncü sorumluluk vergi yükümlülüğü. Bu dünyanın her ülkesinde vatandaşın sorumlu ve zorunlu olduğu tek konu. Kimi ülkede adil toplanıyor kimisinde değil. Vergi karşılığında hizmet ve iyi yaşam talep etme hakkımız doğuyor. İlişki kâğıt üzerinde böyle işliyor! Düz işlemlerin kendisi de algı mekanizması da ağır.

Hızlı ve etkin

Dijitalde haklarımızı seri ve etkin arıyor, savunabiliyor, taleplerimizi görünür kılabiliriz. Daha çok ses getiriyor, daha çok ses veriyoruz. Moveon.org, MapLight, TurboVote, Oset Foundation bu organizasyonların

adını duymuş muydunuz? Analog olarak giriştiğimiz hareketleri dijital olarak gerçekleştirebildiğimiz platformlar. Vatandaşlık görevi olan oy vermeyi online yapabiliyor, sizin gibi düşünenlerin nerede olduğunu görebiliyor, vergilerinizin nereye ne kadar harcadığını takip edebiliyorsunuz... Yerelde benzerlerinin ve daha fazlasının türeyeceğinden kuşum yok.

Türk işi dijital vatandaş

Bizim literatürümüzde de "dijital vatandaş" kavramı var. Hazırlanmış metinleri okuduğunuzda haklar ile yükümlülüklerin birbirine karıştığını göreceksiniz. Zaten "dijital vatandaşlığın boyutları" başlığıyla sunulmuş: internet erişimi, online ticaret yapabilme, dijital iletişim kurabilme, başına dijital gelen kavramlardan oluşuyor; örneğin okuryazarlık, etik, kanun, haklar sorumluluklar, sağlık, güvenlik... Bir e-devlet kılavuzu. Oysa vatandaşın gerçek hayatta kullandığı enstrümanlara bakınca daha etkili ve ileri bir noktada olduğunu rahatlıkla ifade edebiliriz.

Ben de dijital vatandaş oldum

Dijital vatandaşlık kavramının dünyada da tam oturmuş olduğu söylenemez. Bununla birlikte bizden daha zengin, derin ve anlam yüklü çalışmalar mevcut. Stanford Üniversitesi'nin "Dijital Vatandaşlık" sertifika programına katıldım. Bu yaz yaptığım şahane işlerden biriydi. Altı haftalık bir dijital eğitim. Dünyanın

her yerinden katılımın olduğu canlı-modern-etkileşimli bir süreç. Her hafta bolca ödev heyecanı yaşadım.

İlk bakışta, bildiğimi sandığım her şey, yine ilk bakışta ne alakası var dediğim her şey dijital vatandaşlığın içinde işleniyor. Ulusal hastalığımız: ilk bakışta! Ben de ilk bakışta üstüme düşeni almışım anlaşılın. Basit bunlar diye geçirecektim ki içimden "hadi Yaprak, silkelen" dedim. "Ne alakası var, zaten biliyorum" dediğim konuları birleştirmenin dijital vatandaşlığın özü olduğunu daha net anladım.

Bebek işi mi, büyük işi mi?

Dijital vatandaşlık kavramını, demokrasi ve onun altında üçlü sacayağı üzerinde konuşmaya başladık: Demokrasiyi siyasi hayatta, piyasa ekonomisinde ve sivil toplumu sarmalayan düzende ele aldık. Dijital vatandaşlığın bu üç alanda sınırlarının ve yetkinliklerinin ortaya konması, bireyler tarafından anlaşılacak bilinçle uygulanması günümüzün en önemli konularından biri. Yaygın eski alışkanlıklarımız nedeniyle anlamakta zorlandığımız ya da anlamak istemediğimiz nokta!

Diyelim bir ürün ya da hizmete karşı geliştirdiğiniz fikir ve bununla ilgili göstermek istediğiniz tepki söz konusu. Tüketici olarak o ürün ya da hizmeti almayabilirsiniz. Bir adım ileri gidip dükkânın önünde boykot ederek sizin dışınızda bireylerin sivil toplum dürtüsü içinde farkındalığını sağlamaya çalışabilirsiniz. Olmadı diyelim siyasetçilere (seçtiğiniz temsilci) bulabilirsiniz ulaşıp konuya

dikkat çekip aksiyon almasını talep edebilirsiniz. Düz vatandaş olarak yaptıklarımız. Kimimiz boş vermiş, kimimiz çekingen, kimilerimiz atılğan ve sorumlu. Basit bir bakış açısıyla, vatandaş kimliğinizle tüketici olarak, sivil toplumda ve siyasi ayakta harekete geçmiş oluyorsunuz. Bebek işi gibi gözükken bu örnekle verilmek istenen mesaj, bireysel olarak kalkıştığınız hareketlerle belki çok uzun sürede belki hiçbir zaman yaratamayacağınız etkiyi, çevrenize başkalarını da katarak daha etkin sağlayabileceğiniz... Kilit kelime "katılım". İşte bu bebek işi tanımlar ve uygulamalar ne yazık ki ülkemizde "büyük işi" kriz!

Sivil toplum demokrasilerin üçüncü ayağı. Burada gönüllülük esasıyla çalışma ve yaşam alanı kurmak söz konusu. Düz vatandaşlığın sağladığı ya da sağlamadığını dijital yaşarken genişletebiliyoruz. Dijital anında, kapsayıcı, bulaşıcı, görünür olduğu için çok güçlü. Gücünü bilgiden ve üretilen içerikten alıyor. Bir fikir vermesi için küresel olarak her gün 2,5 quintillion byte bilgi ürettiğimizi ve katlanarak büyüdüğünü söyleyebilirim.

Katlanarak artan bilgi, bilgilenen toplum, bilgilendikçe harekete geçmek isteyen bireyler ve hareket arttıkça devletleri endişelendiriyorlar. Dijital daha şeffaf, daha kolay, daha hızlı bir yaşam şekli sunarken, devletler nimet tarafını alkışlıyor, protest ve aykırı seslerden hoşlanmıyor. Şalteri indirmek, düğmeyi kapatmak uygulanan karşı yöntemler. Bu da toplumu kapamak anlamına geliyor.

Dijital vatandaşlık gibi yeni ve derin kavramlar karşısında panzehir olarak üretilen bazı kavramlar kısıtlayıcı ve ürküten tona sahip: terör, tehlike, güvenlik. Bu sihirli kelimeler her türlü açılışın önündeki kilit mekanizması.

Dijital alerjisi

Dijital beraberinde bir paradoks getirdi. Genişlerken daralma, özgürleşirken tutsaklık, zenginleşirken yoksunluk. Biz Türkiye'yi de kasıp kavuran bu hastalığın, küresel bir salgın olduğunu henüz kavrayamadık. Dünya üzerinde farklı formlarda uygulanmakta. Tonları, renkleri ve yaklaşımları farklı olsa da dünyada hiçbir ülke yok ki, dijital alerji geliştirmesin: Afrika, Asya, Ortadoğu, Avrupa, Kuzey Güney Amerika... Dijital özellikle yaşı ileri kuşaklara imkânsızla boğuşmak gibi görünüyor, bu alandaki değişim hayal gücümüzü zorladığı için dijital yaşam ve vatandaşlığın önündeki en büyük engel, zaten düz vatandaşlığın ne olduğunu tam olarak özümseyemeyen bireylerin bir de dijital teknolojilerle boğuşuyor olması.

Sivil toplum yeni tehlike. Sivil toplumun en önemli aracı gönüllülük. Para vermek, zaman ayırmak, fiziki/bedensel olarak çalışarak katkıda bulunmak, ortak bir hedef için bir araya gelenlerin kullandıkları yöntemler olarak sıralanabilir. 2015 yılında ABD'nin gönüllü olarak harcadığı para miktarı 373,25 milyar dolar. Bu yılın gelmiş geçmiş en bonkör yıl olduğu söyleniyor. Paranın yüzde 71'ini bireyler vermiş. Gönüllülük, dünyanın en etkin katılım yöntemlerinden biri. Gönüllülük, hibe, "vermek", dijital dünyada daha rahat kurgulanabilen bir sivil toplum hareketi. Sosyal medya kanalları ve veya bireysel elektronik haberleşme olanakları sayesinde hızlı, kolay ve kapsam dışı olabiliyor.

Yeni ufuklar

Dijital yalnızca vatandaşın hakkını devlete karşı savunacağı alanlar yaratmıyor, aynı zamanda vatandaşın bilgilenmesi için kaynak platformlar da dijital vatandaşlığın temellerini oluşturuyor. Örneğin public.resources.org güzel bir örnek. Bu sitede yerel ve ulusal kanunlar ve

kurallar bulunuyor. Böylece öğrenmek ve içselleştirmek vatandaş açısından kolaylaşıyor. Oset Foundation diğer örnek. Dünyanın her yerinde oy verme işlemine yeniden güvenimizi tesis edebilmek adına geliştirilmiş bir platform. Oy verme ve takip mekanizmalarını geliştiriyor. Bireysel ekonomik faaliyetler için de dijital süreçler işliyor. Kitlesel fonlama (crowdfunding) devrim niteliğinde. Dijital vatandaşlığın bir başka mekanizması. 2014 yılında Oxford İngilizce Sözlüğe giren tanım hızla yaygınlaştı. Bir tek kişiden ya da kurumdan sponsorluk ya da fonlama almak yerine küçük parçalar halinde çok sayıda kişiden fonlama yaratma yöntemi, demokratik hak ve özgürlükleri de genişletiyor. Kickstarter, IndieGogo, GoFundMe ve loby gibi aktif crowdfunding platformlarını inceleyebilirsiniz.

Dijital dünyanın nimetleri kadar olumsuz yönlerini de görmezden gelemeyiz. "Yalan habercilik" yalnızca gazetecilik için değil toplumsal yara. "Gizlilik" gizlilik şemsiyesi altında yürütülen işler... Devletlerin birbirlerinin işlerine karışmak şöyle dursun, detayda yönettiği süreçler. Dijital yöntemlerle artık kolay, daha kolay.

Özetle düz vatandaşlık ile dijital vatandaşlığın başını kurmamız gerekiyor. Konuşmalarımızın eski dünya kodlarıyla ve eski alışkanlıklar çerçevesinde ilerlediğini itiraf edelim. Problemimiz yüzeysel dijital sarhoşluğu.